

Література

Башенина Н.В. Формирование современного рельефа земной поверхности. "Высшая школа", 1967. – 388с. Величковский Б.М. Когнитивная наука: Основы психологии познания: в 2 т. – Т.1 – М.: Смысл: Издательский центр "Академия". 2006. – С.69-76. Гранильщиков Ю.В. Чегем. Твибер. Безенги. Изд."Физкультура и спорт", Москва. 1986.(4 экз.). Добровольская Е.В. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидат филологических наук "Концептуализация семьи русской языковой картине мира", Томск 2005. Манакин В.Н. Сопоставительная лексикология. – К.: Знання, 2004 – С.44. Селиванова Е.А. Концептуальный анализ: проблема модели. Серия "Славянский мир" Новое в славянской филологии. В.4. Севастополь. Рибэст 2009. – С.103-109. Стернин И.А. Когнитивная интерпретация в лингвокогнитивных исследованиях. Серия "Концептуальные исследования". Введение в когнитивную лингвистику. В.4. Севастополь. Рибэст 2009. – С.44-51. Шмелев А.Д. М.: Школа "Учительская газета". 2009. Март. Roget's international Thesaurus, 4 edition. Crowell Harper and Row. 1317p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://thesaurus.com/browse/>. Roget's Thesaurus.

МУДРАК Я.В.

(Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника)

ЛІНГВО-КОГНІТИВНИЙ АНАЛІЗ РЕЧЕНЬ З ПРЕДИКАТАМИ ЗНАННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Стаття присвячена лінгво-когнітивному аналізу речень з предикатами знання в англійській мові. Оскільки речення з предикатами знання співвідносяться з концептом *знання*, конкретизуючи його реалізацію на мовному рівні, виникла потреба визначення *знання* в лінгвістиці. Аналіз речень з предикатами знання здійснений на концептуальному і мовному рівнях.

Ключові слова: когнітивна лінгвістика, концепт знання, предикати знання.

Мудрак Я.В. Лингво-когнитивный анализ предложений с предикатами знания в английском языке. Статья посвящена лингво-когнитивному анализу предложений с предикатами знания в английском языке. Поскольку предложения с предикатами знания соотносятся с концептом *знание*, конкретизируя его реализацию на языковом уровне, возникла необходимость определения *знания* в лингвистике. Анализ предложений с предикатами знания проведен на концептуальном и языковом уровнях.

Ключевые слова: когнитивная лингвистика, концепт знание, предикаты знания.

Yana V. Mudrak Linguistic-cognitive analysis of the sentences with predices of knowledge in English language. The article is devoted to linguistic-cognitive analysis of the sentences with predicates of knowledge in English. As sentences with predicates of knowledge correlate with concept of *knowledge* concretizing its realization on language level, the necessity of *knowledge* determination in linguistics has arisen. The analysis of the sentences with predicates of knowledge was made on language and conceptual levels.

Key words: cognitive linguistics, concept of knowledge, with predicates of knowledge.

Методологічну основу та теоретичну базу сучасних лінгвістичних досліджень становлять положення філософії мови, що визначають принципи концептуалізації дійсності, об'єм та межі лінгвістичної онтології і постулати когнітивної лінгвістики, в рамках якої мова розглядається як механізм та інструмент смислотворення та репрезентації уявлень і знань людини про світ. Мовні одиниці розглядають у взаємодії з іншими когнітивними процесами – мисленням, знанням, пам'яттю, емоціями, уявою тощо, а мову розуміють як вторинну об'єктивовану форму існування свідомості, що відображає не дійсність, а концептуалізовану картину в свідомості людини. Мова як спосіб реалізації пізнавальної діяльності людини виражає у своїй системі і структурі складний досвід пізнання людиною реальності.

Дослідження представників когнітивної лінгвістики спрямовані на виявлення і аналіз закономірностей виникнення і механізмів знань про світ у свідомості людини, намагаючись "дати мовним фактам і категоріям психологічне пояснення і так чи інакше співвіднести мовні форми з їх ментальними репрезентаціями і з тим досвідом, які вони як структури відображають" [Кубрякова 2001, с. 9].

У рамках когнітивного підходу функціонування мови розглядається як різновид когнітивної (пізнавальної) діяльності, а когнітивні механізми та структури людської свідомості досліджуються через мовні явища [Штерн 1998, с. 169–173], тобто предметом когнітивної лінгвістики є ментальні основи розуміння і продукування мови з точки зору того, які структури мовного знання репрезентовані і беруть участь в переробці інформації. Мова, отож, є своєрідним когнітивним механізмом, задіяним у репрезентації (кодуванні) та передачі інформації.

Звернення до когнітивної лінгвістики пов'язане з необхідністю дослідження низки різноманітних проблем, що стосуються роботи свідомості і створення ментальних моделей світу, широкого спектра ментальних, психологічних процесів, інтелекту і розуму, влаштування систем, що забезпечують різного роду когнітивні чи мисленнєві акти. Тобто предметом безпосереднього дослідження когнітивної лінгвістики є знання і пізнання. Мова – основна тема когнітивної науки, оскільки мова відображає пізнання, виступаючи основним засобом експлікації думки, вивчення мови – це опосередковане вивчення пізнання, саме мова забезпечує доступ до свідомості, хоча і не всі структури свідомості чи результати мисленнєвої діяльності є вербалізованими.

Ключем для пізнання когнітивних можливостей людини значною мірою є поняття репрезентації знання структурами, що відображають сприйнятий людиною світ. Мислення передбачає оперування структурами свідомості, співвіднесення вербальних та невербальних структур. Дослідження проблеми репрезентації світу у свідомості людини включає вивчення процесу сприйняття предметного реального світу, який її оточує, і способів його відображення у свідомості людини.

Метою статті є аналіз речень з предикатами знання на концептуальному і мовному рівнях. Семантика предиката, конкретизуючись у реченнях, включає не тільки його лексичне значення, а й смисли, що передаються у вигляді пропозиції. **Завданням** є дослідження структури речення з позицій когнітивного підходу, що передбачає переосмислення мисленневих і пізнавальних процесів людини і врахування граматичних чинників, що впливають на конструювання значення, оскільки ці процеси отримують мовне опосередкування в ході формування речення. **Об'єктом** постають речення з предикатами знання в англійській мові, **предметом** – семантична структура речень з вказаними предикатами.

Оскільки речення з предикатами знання співвідносяться з концептом *знання*, конкретизуючи його реалізацію на мовному рівні, виникає потреба звернення до визначення *знання* у суспільних науках і лінгвістиці зокрема.

Філософська і логічна характеристика знання залишається складною, далекою від однозначного вирішення проблемою. *Знання* визначають як обізнаність у чому-небудь, наявність відомостей про кого-, що-небудь; сукупність відомостей з якої-небудь галузі, набутих в процесі навчання, дослідження; пізнання дійсності в окремих проявах і в цілому [The American Heritage College Dictionary 2000; Longman Dictionary of Contemporary English 1989; Webster New World Knowledge Dictionary 2001]. *Знання* можна трактувати як форму існування і систематизації результатів пізнавальної діяльності людини; суб'єктивний образ об'єктивної реальності, тобто адекватне відображення зовнішнього і внутрішнього світу у свідомості людини в формі уявлень, понять, суджень, теорій; у широкому смислі – це сукупність теоретичних надбудов, понять і уявлень, у вузькому – дані, інформація.

Спроби визначити *знання* призводять до висновку, що це поняття не має однозначного трактування і не піддається однозначній ідентифікації. Так, Г. Прайс, розглядаючи опозицію знання і віри, вважав, що людина *знає* (і може знати) дуже мало [Price 1968, с. 41–59]. Дж. Уїлсон переконаний, що *знанню* неможливо дати визначення, оскільки спроби пояснити цей термін приведуть до появи ідентичних формулювань з використанням тих самих понять, які намагались пояснити. На його думку, людина, що добре володіє специфікою рідної мови, не потребує пояснень [Wilson 1968, с. 17–25]. Подібну думку поділяє і А. Вежбицька, що створила своєрідну метамову [див.: Wierzbicka 1972], одиницями якої є семантичні примітиви, за допомогою яких, уникаючи тавтології, можна інтерпретувати значення інших слів. *Знання* вона відносить до семантичних примітивів, що не піддаються тлумаченню.

У лінгвістичній практиці спроби визначити зміст поняття *знання* через інші поняття здебільшого видаються невдалими. Так, запропоноване Г. Шеффлером і Р. Чісхолмом тлумачення *знати*, що *P* = *вважати*, що *P*, за умови, що *P* – істинне, послідовно критикуються Ю.Д. Апресяном, котрий, зокрема, наголошує на відсутності найголовнішої ознаки будь-якого правильного визначення – ознаки взаємозамінюваності [Апресян 1995, с. 50–52]. Подібна думка простежується в працях Т.В. Булигіної і О.Д. Шмельова, котрі не погоджуються з таким визначенням предикатів знання, при якому їх семантика прирівнюється до семантики предикатів думки (типу *вважати*, *думати*) плюс фактивність, і погоджуються з існуванням своєрідної семантичної одиниці *знання*, яка не зводиться до думки [Бульгіна 1988, с. 76].

Більшість вчених основною характеристикою *знання* зазвичай вважають пресупозицію істинності знання. Я. Хінтікка зазначає, що *знання* істинне в одному з можливих світів, що співпадає з реальним [Hintikka 1962]. Деякі дослідники вважають, що *знання* не може бути ні істинним, ні хибним [Richard 1968], схожа позиція представлена А.М. Барановим, котрий доводить, що представлення пропозиції експліцитним модусом знання *Я знаю*, що *P* веде до заперечення можливості обговорення її істинності [Баранов А.Н. 1988, с. 13–14]. Отож, на відміну від думки, точки зору чи припущення, *знання* не має шкали ймовірності, і позиція мовця, що вводить пропозицію, лишається маркованою.

Однак О.Б. Йокояма співвідносить зміст *знання* з ступенем ймовірності. Так, *знання* актуального стану, емоцій і ментальних процесів, що відбуваються у внутрішньому світі мовця, позначені максимальним ступенем упевненості (наприклад: *I know I am not very popular. I don't give big parties* (F. Scott Fitzgerald); *знання* поточного стану або процесів адресата – мінімальним ступенем упевненості: *My father's quite wealthy, though. I don't know how much he makes – he's never discussed that stuff with me--but I imagine quite a lot. He's a corporation lawyer. Those boys really haul it in. Another reason I know he's quite well off, he's always investing money in shows on Broadway* (Jerome Salinger); *знання* процесів і подій у всіх хронологічних рамках, включаючи минулі і майбутні стани мовця і слухача, а також процеси і події, до

яких вони мали чи будуть мати відношення, характеризуються різними ступенями впевненості [Йокояма 2005, с. 221].

Знання минулого – фактів об'єктивної дійсності – істинне, а знання майбутнього тяжіє до прогнозу: *Accordingly, one is constrained in the way which one can refer to the preceding paragraph in the printed document — because one does not know what the preceding paragraph will be.* Людина не може передбачити майбутнє, навіть маючи достатню кількість вихідних даних. Щодо цього З. Вендлер зауважує, що “знати можна тільки те, що відноситься до минулого чи теперішнього” [Вендлер 1987, с. 293]. Водночас аналіз мовного матеріалу свідчить про можливість передбачення того, що станеться: *I know what you are going to say, and I have as little wish as you to strip the place bare* (Montague Rhode James).

Неоднорідність понять, що підпадають під визначення *знання*, призводить до спроб визначити різні види знання. О.Б. Йокояма вирізняє п'ять видів знання, що транслюються від адресанта до адресата і формують інформаційне знання: екзистенційне, предикаційне, пропозитивне, специфіковане, референційне. До другої групи знань – метайнформаційного знання включено знання коду і знання дискурсу [Йокояма 2005, с. 51–52].

М.А. Петрова виділяє метайнформаційне знання – знання, необхідне для отримання і передачі інших знань; пропозитивне знання (знати, що Р); знання-знайомство, об'єкт якого є змістом знання; необхідною умовою є референтність об'єкта знання; знання-компетенцію, об'єкт якого можна розглядати як галузь знання (об'єкт знання при цьому може бути конкретно-референтним, однак, якщо у випадку знання-знайомства в якості об'єкта знання може виступати будь-який референтний денотат, то у випадку знання-компетенції об'єктом знання повинна бути деяка галузь пізнання; знання-вміння – знання як навичка, здатність суб'єкта здійснювати які-небудь дії, які запропоновано розглядати в рамках поля алетичної можливості і відносити до значення вміння [Петрова 2007, с. 21].

Очевидно, що зміст або об'єкт знання визначає його вид: пропозитивне знання, об'єктом якого є факти об'єктивної дійсності, протиставляється непропозитивному, об'єктом можуть бути живі істоти, абстрактні поняття тощо.

Аналіз концепту знання, словникових дефініцій та наукової літератури дає змогу визначити, що у реченнях з предикатами знання реалізуються наступні види знання:

1. **Знання-знайомство**, об'єктом якого може бути як особа: *He knew of me at the time I was working with Betsy Cook, who used to work with Marc, and so that helped* (Ely Camba), так і предмет, місце тощо: *Consequently, if anyone knew the ins and outs of the house and the district, Mrs. Bunch knew them; and she was by no means disinclined to communicate her information* (Montague Rhode James).

2. **Знання-компетенція**, що передбачає практичне володіння чимось: *The Emperor knew not only how to rule; he knew how to please* (Smith, William H C.),

He knew how to use the birch, didn't he! (Dahl Roald), знання якоїсь галузі науки, техніки, мистецтва тощо: *Though Wallace had no training in unarmed combat, the impression remained that he knew all about karate* (The Daily Mirror).

3. **Знання-єрудованість, інформованість**, що передбачає обізнаність суб'єкта, його знання фактів об'єктивної дійсності. Об'єктом такого знання можуть бути загальноприйняті істини та аксіоми: *It is a truth, universally acknowledged, that a single man in possession of a good fortune must be in want of a wife* (Jane Austin); поточний стан справ: *A woman never knows What a good man she's got Till after she turns him down* (F. Scott Fitzgerald); *She disliked me and I knew that behind my back, in that gentle way of hers, she seldom lost the opportunity of saying a disagreeable thing about me* (Somerset Maugham); події минулого: *Child, tell me about mother. I know it's been awfully hard for you there, lately. I know you've had to sacrifice a lot and put up with a great deal and I want you to know how fine of you I think it is. I feel, Lois, that you're sort of taking the place of both of us there* (F. Scott Fitzgerald).

Когнітивний підхід до вивчення мовних явищ допомагає усунути протиріччя в семантичному аналізі, представити семантичні відношення між мовними одиницями як певні вузли когнітивної структури. Вивчення мовних форм неможливе без аналізу когнітивних категорій, оскільки категорії мислення фактично невіддільні від категорій мови. Таким чином, дослідження предикатів знання і смислових структур, які вони утворюють, відповідає тенденції сучасних лінгвістичних досліджень, що спрямовані на виявлення у конкретних синтаксичних структурах екстралінгвістичного змісту і вивчення зв'язків і відношень між думкою суб'єкта і фактом об'єктивної дійсності.

Література

Апресян Ю.Д. Проблема фактивности: *знать* и его синонимы / Ю.Д. Апресян // Вопросы языкознания. – М., 1995. – № 4. – С. 43–63. Баранов А.Н. Эксплицитный модус в аргументативном диалоге / А.Н. Баранов // Пропозициональные предикаты в логическом и лингвистическом аспекте : тезисы докладов рабочего совещания. – М., 1988. – С. 13–16. Булыгина Т.В. Чем обусловлена транзитивность знания? / Т.В. Булыгина, А.Д. Шмелев // Логический анализ языка. Знание и мнение : сб. науч. трудов. – М., 1988. – С. 75–82. Вендлер З. Факты в языке / З. Вендлер // Философия. Логика. Язык. – М., 1987. – С. 293–317.

Йокояма О.Б. Когнитивная модель дискурса и русский порядок слов : [монография] / Ольга Борисовна Йокояма. – М.: Языки славянской культуры, 2005. – 424 с. – (Studia philologica). Кубрякова Е.С. Когнитивная лингвистика и семантика термина "когнитивный" / Е.С. Кубрякова // Вестник ВГУ, серия Лингвистика и межкультурная коммуникация. – Воронеж, 2001. – Вып. 1. – С. 6–10. Петрова М.А. Типы немодальных значений модальных предикатов (на материале славянских и германских языков) : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 "Теория языка" / М.А. Петрова. – М., 2007. – 26 с. 158. Штерн И.Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики : [енциклопедичний словник] / І.Б. Штерн. – К. : "АртЕк", 1998. – 336 с. Hintikka J. Knowledge and Belief: an introduction of two notions / Jaakko Hintikka. – Ithaca : Cornell UP, 1962. – 179 p. Longman Dictionary of Contemporary English. – Pearson Education Limited, 1989. – 1679 p. Price H.H. Some considerations about knowledge and belief // Knowledge and Belief. – Oxford : Oxford University Press, 1968. – P. 41–59. Prichard H. Knowing and believing / H. Prichard // Knowledge and Belief. – Oxford, 1968. – P. 60–68. The American Heritage College Dictionary. – Third Edition. – Muffin Company, 2000. – 1630 p. Webster New World Knowledge Dictionary. – Wiley, John and Sons Inc., 2001. – 1744 p. Wierzbicka A. Semantic Primitives / Anna Wierzbicka. – Frankfurt : Athenäum Verlag, 1972. – 325 p. Wilson J. C. The relation of Knowledge to Thinking / J. Cook Wilson // Knowledge and Belief / ed. by A.Ph. Griffiths. – Oxford : Oxford University Press, 1968. – P. 16–27.

МУДРАЧЕНКО Т. Б.

(Харківський національний автомобільно-дорожній університет)

КВАЛІФІКАЦІЯ РЕФЕРЕНТІВ КОНЦЕПТУ УКРАЇНА В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

У статті встановлюються типи референтів, які актуалізують складники концепту УКРАЇНА – ПОЛІТИКА, ЕКОНОМІКА, СОЦІАЛЬНА СФЕРА – в сучасному англомовному публіцистичному дискурсі, та з'ясовуються способи їх кваліфікації. Типи референтів включають актантів, які кваліфікуються за ознаками, діями і відносинами, а також події, що кваліфікуються за ознаками.

Ключові слова: концепт, кваліфікація, референт, актант, подія, англомовний публіцистичний дискурс.

Мудраченко Т. Б. Кваліфікація референтів концепта УКРАЇНА в сучасному англоязычному публіцистичному дискурсі. В статті встановлюються типи референтів, актуалізуючих складники концепта УКРАЇНА – ПОЛІТИКА, ЕКОНОМІКА, СОЦІАЛЬНА СФЕРА – в сучасному англоязычному публіцистичному дискурсі, і розглядаються способи їх кваліфікації. Типи референтів включають актантів, кваліфікуючихся по ознакам, діям і відносинам, а також події, кваліфікуючихся по ознакам.

Ключевые слова: концепт, кваліфікація, актант, подія, англоязычный публіцистичний дискурс.

Mudrachenko T. B. Qualification of the concept UKRAINE referents in modern English publicist discourse. The article establishes the types of referents which actualise the constituents of the concept UKRAINE – POLITICS, ECONOMICS, SOCIAL SPHERE – in modern English publicist discourse and the ways of their qualification. The types of referents include agents which are qualified by their properties, actions and relations, and events which are qualified by their properties.

Key words: concept, qualification, agent, event, English publicist discourse.

Метою статті є виділення типів референтів концепту УКРАЇНА в сучасному англомовному публіцистичному дискурсі та з'ясування способів їх кваліфікації.

Актуальність обраної теми зумовлюється, насамперед, значущістю концепту УКРАЇНА для українського лінгвокультурного соціуму й необхідністю встановлення поняттєвого й аксіологічного змісту уявлень про Україну, репрезентованих у сучасному англомовному публіцистичному дискурсі, що є актуальним для усвідомлення місця й ролі сучасної України у світі.

Концепт УКРАЇНА вивчався в рамках когнітивної семантики [Чабан 1997], проте залишається мало дослідженим **об'єктом** аналізу з позицій діяльнісного підходу, у той час як здобутки дискурсивної лінгвістики останніх десятиліть, по-перше, розширюють коло інтерпретацій концепту, а по-друге, надають новий теоретико-методологічний апарат, що передбачає виявлення когнітивних структур, актуалізованих лексемою *Ukraine* у свідомості суб'єктів англомовного публіцистичного дискурсу. Застосування діяльнісного підходу з метою аналізу дискурсивної події наповнення мовного знаку *Ukraine* змістом і визначає **новизну** дослідження.

Матеріалом статті є 825 фрагментів англомовного публіцистичного дискурсу, що містять лексеми *Ukraine* або її похідні (видання *The New York Times*, *The Guardian*, *The Independent*, *The Telegraph* за 2010 рік).

Концепт розуміємо як дискретну одиницю свідомості, змістова тотожність і структурна цілісність якої забезпечується єдиною об'єктивно-денотативною віднесеністю до сутностей ментальних світів, віддзеркалюваних та конструйованих свідомістю [Никитин 2003, с. 175]. М. В. Нікітін уподібнює концепт дволикому Янусу, який одним боком повернений до світу, що він відображає і/або конструює у свідомості, а другим – до мови і знаків, які виражають і називають (репрезентують та об'єктивують). Стосовно до світу один і той самий концепт існує у формах поняття і уявлення, які, відповідно, репрезентують думку про загальне або клас, абстраговану від конкретності його представників, та думку про одиничне [там само].